

Anna Karykowska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

akarykowska9@gmail.com

Opodatkowanie umowy przelewu wierzytelności podatkiem od towarów i usług

Taxation of Assignment of Receivables with Tax on Goods and Services

STRESZCZENIE

Kwestia opodatkowania umowy przelewu wierzytelności na gruncie podatku od towarów i usług budzi w nauce pewne kontrowersje. Niejednolite są również decyzje organów podatkowych. W opracowaniu z jednej strony zostanie poruszony fakt opodatkowania podatkiem od towarów i usług przelewu wierzytelności rozumianego jako faktoring (w tym ściągania długów oraz innych), z drugiej zaś wyłączenie od zwolnienia od opodatkowania przelewu wierzytelności postrzeganego jako inne usługi w zakresie długów. Zawarte zostaną również informacje o tym, skąd wynikają obecne problemy w interpretacji przepisów dotyczących tej kwestii. Podstawę dla tych rozważań będą tworzyły akty prawa powszechnie obowiązującego oraz opracowane do nich komentarze.

Słowa kluczowe: prawo; prawo finansowe; prawo podatkowe; umowa przelewu wierzytelności; cesja; podatek od towarów i usług; VAT; dyrektywa VAT

WSTĘP

Problematyka opodatkowania umowy przelewu wierzytelności podatkiem od towarów i usług budzi wiele kontrowersji. Ich skutkiem są chociażby sprzeczne interpretacje podatkowe. Taki stan niestabilności orzecznictwa powoduje brak pewności co do prawidłowości postępowania stron umowy. Powoduje on także potencjalną możliwość powstawania zaległości podatkowych, nawet gdy intencją stron jest uniknięcie takiego stanu rzeczy¹. Kontrowersje i brak jednolitości w po-

¹ U. Lewińska, T. Lenart, *Skutki podatkowe wybranych czynności bankowych*, Warszawa 2013, s. 321.

gładach doktryny oraz w orzecznictwie biorą się ze zróżnicowanej interpretacji między innymi pojęcia „usługa”, ale także – jak zostanie później omówione – z braku ścisłości w tłumaczeniu dyrektyw Unii Europejskiej.

Tezę niniejszego opracowania stanowi z jednej strony fakt opodatkowania podatkiem od towarów i usług przelewu wierzytelności rozumianego jako faktoring (w tym ściągania długów oraz innych wskazanych), a z drugiej strony wyłączenie od zwolnienia od opodatkowania przelewu wierzytelności postrzeganego jako inne usługi w zakresie długów. Analiza wybranych ustaw oraz dyrektyw Unii Europejskiej będzie środkiem do wykazania prawidłowości tej tezy. Sposobem na zrozumienie kwestii sprzeczności poglądów jest, po pierwsze, rozłożenie problematyki opodatkowania przelewu wierzytelności na pomniejsze części, a następnie ich analiza, a po drugie, określenie, w jakim zakresie podlega lub nie podlega opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług. Zawarte zostaną również informacje o tym, skąd wynikają obecne problemy w interpretacji przepisów dotyczących tej kwestii. Podstawę dla rozważań tworzą akty prawa powszechnie obowiązującego oraz opracowane do nich komentarze.

W początkowej części pracy zostanie przedstawiony zakres opodatkowania podatkiem od towarów i usług. Określone będzie także, czy podlega mu przelew wierzytelności. Zostaną przedstawione podmiot, przedmiot opodatkowania i zwolnienia ustawowe. Drugą część stanowią rozważania dotyczące ustawodawstwa wspólnotowego oraz jego relacji do ustaw krajowych. Zostanie omówiony problem różnicy w zakresie katalogu dyrektyw unijnych i polskich przepisów powszechnie obowiązujących oraz kwestia tłumaczenia dyrektyw na język polski. W końcowej części znajdują się wnioski i podsumowanie.

ZAKRES OPODATKOWANIA PODATKIEM OD TOWARÓW I USŁUG W PRAWIE POLSKIM

Do zrozumienia omawianej problematyki konieczna jest analiza przepisów ustawy o podatku od towarów i usług². Przemyślenia należałoby zacząć od skonkretyzowania stanów faktycznych i prawnych podlegających opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, czyli od podstawy opodatkowania. W art. 5 u.p.t.u. znajduje się *numerus clausus* zdarzeń będących przedmiotem opodatkowania. Po pierwsze, jest to odpłatna dostawa towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju; po drugie, eksport towarów oraz import towarów na terytorium kraju. W katalogu znalazły się również wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju i wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów.

² Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2011 r., nr 177, poz. 1054), dalej jako: u.p.t.u.

W celu bliższego zapoznania się z problematyką umowy przelewu wierzytelności konieczna wydaje się analiza fragmentu art. 5 u.p.t.u. Chodzi o zwrot „odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju”. Przy omawianiu problematyki dotyczącej opodatkowania opisywanej umowy największe kontrowersje budzą dwie kwestie: 1) czy przelew wierzytelności jest usługą i 2) czy można w tym przypadku mówić o odpłatności. Pewne nieścisłości istnieją też, jak wspomniano wcześniej, w tłumaczeniu ustawy na język polski.

Ustawodawca nie definiuje, czym jest usługa. W art. 8 u.p.t.u. określa jedynie, że przez świadczenie usług, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 1, rozumie się każde świadczenie na rzecz osoby fizycznej, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, które nie stanowi dostawy towarów w rozumieniu art. 7. Przedmiotem opodatkowania są zatem tylko takie czynności, które spełniają kumulatywnie trzy warunki: przedmiotem usługi musi być towar, czynność jest dokonywana odpłatnie i jest dokonywana na terenie kraju.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Opolu orzekł, że skoro wierzytelność nie jest towarem, to obrót wierzytelnościami może być rozpatrywany jedynie w kategorii świadczenia usług³. Sąd uznał także, że sprzedaż wierzytelności nie jest świadczeniem usług przez zbywcę, a więc po jego stronie nie powstaje obowiązek podatkowy w podatku od towarów i usług. Nie oznacza to jednak, że ta czynność nie jest elementem usługi świadczonej przez inny podmiot, tj. nabywcę wierzytelności. Jeżeli zatem dany podmiot dokonuje zakupu wierzytelności w celu jej wykorzystania do operacji gospodarczych (windykacja, odsprzedaż), to świadczy na rzecz sprzedawcy tej wierzytelności usługę pośrednictwa finansowego, której zasadniczym celem jest uwolnienie sprzedawcy od ciężaru jej egzekwowania.

Odnosząc się do kwestii odpłatności, należy podkreślić, że – mimo pewnych wyłączeń – jej istnienie stanowi zasadę przy opodatkowaniu świadczenia usług. O odpłatności można mówić, gdy pomiędzy świadczeniem i zapłatą istnieje bezpośredni związek. Nie musi ona mieć postaci pieniężnej, natomiast konieczne jest, aby została określona jej wysokość⁴.

Znając podmiot i przedmiot opodatkowania, trzeba zwrócić uwagę na zwolnienia od podatku od towarów i usług. W art. 43 ust. 1 pkt 40 u.p.t.u. wyłączone spod opodatkowania zostały: usługi w zakresie depozytów środków pieniężnych, prowadzenia rachunków pieniężnych, wszelkiego rodzaju transakcji płatniczych, przekazów i transferów pieniężnych, długów, czeków i weksli oraz usługi pośrednictwa w świadczeniu tych usług. Jednakże zgodnie z art. 43 ust. 15 u.p.t.u. zwolnienie to nie będzie miało zastosowania do czynności ściągania długów, w tym faktoringu. Oznacza to, że będą one podlegały opodatkowaniu stawką podstawową 23%.

³ Wyrok WSA w Opolu z dnia 29 kwietnia 2009 r., I SA/Op 79/09, LEX nr 503155.

⁴ T. Michalik, *VAT. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 82–83.

Określenie zakresu tego wyłączenia jest o tyle trudne, że ustawodawca nie sformułował chociażby tego, czym jest dług albo jego ściąganie.

W nauce ukształtował się następujący pogląd: „Kształt regulacji wskazuje jednak wyraźnie, że opodatkowanie usług finansowych mających za przedmiot wiarygodność pozostaje wyjątkiem od reguły ogólnej przewidującej zwolnienie”⁵. Zgodnie z art. 43 ust. 1 pkt 40 u.p.t.u. zwolnione z opodatkowania są usługi pośrednictwa w świadczeniu usług finansowych, natomiast usługi pomocnicze do usług pośrednictwa zostały wyłączone z tego zwolnienia⁶. Na mocy art. 43 ust. 13 u.p.t.u. zwolnienie od opodatkowania stosuje się również do świadczenia usługi stanowiącej element usługi wymienionej w ust. 1 pkt 7 i 37–41 u.p.t.u., który sam stanowi odrębną całość i jest właściwy oraz niezbędny do świadczenia usługi zwolnionej zgodnie z ust. 1 pkt 7 i 37–41 u.p.t.u. Przepisu ust. 13 nie stosuje się do świadczenia usług stanowiących element usług pośrednictwa, o których mowa w ust. 1 pkt 7 i 37–41 u.p.t.u.

Podsumowując, zwolnione od opodatkowania są usługi w zakresie długów, usługi pośrednictwa w świadczeniu usług (między innymi tych w zakresie długów) i usługi będące elementem wymienionych wyżej, które stanowią jednak odrębną całość i są właściwe oraz niezbędne do świadczenia usług z art. 43 ust. 40. Wyłączone od zwolnienia zostały natomiast czynności ściągania długów (w tym faktoringu) oraz usługi stanowiące element usług pośrednictwa (pomocniczy) dla pośrednictwa w świadczeniu usług, a także tych będących elementem w świadczeniu usług, które stanowią jednak odrębną całość.

Klasyfikacja ta nie jest prosta ze względu na zawilóść katalogu ustanowionego przez ustawodawcę. Oznacza to, że w każdym wypadku należy zastanowić się nad odpowiednim sklasyfikowaniem danego zachowania się stron umowy. Tylko wtedy można w prawidłowy sposób określić skutki podatkowe ich zobowiązania.

ZAKRES OPODATKOWANIA PODATKIEM OD TOWARÓW I USŁUG W PRAWIE WSPÓLNOTOWYM W KONTEKŚCIE PRAWA POLSKIEGO

Po ustaleniu zakresu opodatkowania na gruncie prawa polskiego należy zwrócić uwagę na kolejną kwestię budzącą kontrowersje – tłumaczenia dyrektyw Unii Europejskiej. Art. 135 Dyrektywy 2006/112/WE Rady UE⁷ zawiera katalog zwolnień dotyczących pewnych transakcji. Już na wstępie wydaje się on znacznie krótszy od

⁵ U. Lewińska, T. Lenart, *op. cit.*, s. 323.

⁶ Art. 43 ust. 14 u.p.t.u.

⁷ Dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz.U. UE L.2006.347.1), dalej jako: Dyrektywa VAT.

tego przewidzianego przez polskiego ustawodawcę. Węższy jest też jego zakres. Zwolnienie odnoszące się do omawianej umowy przelewu wierzytelności mieści się w zakresie art. 135 pkt 1 lit. d Dyrektywy VAT, tj. obejmuje transakcje (łącznie z pośrednictwem) dotyczące rachunków depozytowych, rachunków bieżących, płatności, przelewów, długów, czeków i innych zbywalnych instrumentów finansowych, z wyłączeniem windykacji należności.

Na mocy art. 395 omawianej Dyrektywy VAT rozszerzenie jej zakresu przez ustawodawcę krajowego nie może mieć miejsca, o ile nie zostanie wypełniona procedura opisana w tym artykule. Oznacza to, że państwo członkowskie może, przy zachowaniu odpowiedniego toku postępowania, wprowadzić odstępstwa od przepisów ogólnych Dyrektywy VAT w celu upraszczania poboru VAT lub zapobiegania niektórym formom uchylania się od opodatkowania lub unikania opodatkowania. Zgodnie z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 1989 r.⁸ zwolnienia przewidziane w art. 13 VI Dyrektywy VAT (obecnie: art. 131–137) w sprawie harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich w odniesieniu do podatków obrotowych stanowią odstępstwa od ogólnej zasady, zgodnie z którą podatek obrotowy jest pobierany od każdej usługi świadczonej odpłatnie przez podatnika. Dlatego pojęcia używane do określenia zwolnień powinny być interpretowane w sposób ścisły⁹. Autor komentarza do Dyrektywy VAT zauważa, iż „większość zidentyfikowanych do tej pory niezgodności wynikała z wprowadzenia zwolnień nieprzewidzianych w Dyrektywie VAT, a tym samym rozszerzenia ich zakresu w porównaniu do przepisów unijnych”¹⁰.

W uzasadnieniu wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu¹¹ zwrócono uwagę na fakt, iż po wejściu Polski do Unii Europejskiej nie wystarcza już interpretacja koncentrująca się na wykładni językowej przepisów krajowych. Należy również brać pod uwagę przepisy prawa wspólnotowego. Obowiązek „prounijnej” wykładni prawa krajowego jest uważany przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich za jeden z istotnych obowiązków państw członkowskich. Wszelkie instytucje państw członkowskich (w tym sądy) mają obowiązek współdziałać dla osiągnięcia celów wspólnotowych. Dla sądów oznacza to obowiązek interpretowania prawa krajowego w świetle tekstu i celu Dyrektywy VAT, aby zapewnić normom wspólnotowym moc wiążącą w prawie krajowym.

⁸ <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61987CJ0348&lang1=pl&type=TEXT&ancre> [dostęp: 25.04.2016].

⁹ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 1989 r., 348/87, LEX nr 84258.

¹⁰ *Dyrektywa VAT. Polska perspektywa. Komentarz*, red. R. Namysłowski, WKP 2012, LEX nr 8661.

¹¹ Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 16 maja 2007 r., ISA/Wr 213/07, LEX nr 577572.

NIEŚCISŁOŚCI WYNIKAJĄCE Z TŁUMACZENIA DYREKTYW NA JĘZYK POLSKI

Pewnych nieścisłości można się także doszukiwać w tłumaczeniu Dyrektywy VAT na język polski, a w konsekwencji także w przepisach polskiej ustawy o podatku od towarów i usług. W doktrynie proponuje się między innymi zawężenie angielskiego słowa *debt* (przetłumaczonego dosłownie jako „dług”) do określenia „wierzycielność”¹². Jest to o tyle istotna kwestia, że zawężając znaczenie tego słowa do „wierzycielności”, zwalnia się z opodatkowania wszelkie umowy dotyczące wierzycielności, w tym przelew wierzycielności. Rozumując w ten sposób, zgodnie z Dyrektywą VAT zwolni się transakcje (łącznie z pośrednictwem) dotyczące wierzycielności, z wyłączeniem windykacji należności¹³.

RELACJA OBOWIĄZKU PODATKOWEGO DO JEGO PODMIOTU

Ciekawym sposobem uzasadnienia obowiązku podatkowego jest uzależnienie go od podmiotu opodatkowania. W Izbie Skarbowej w Kielcach stwierdzono:

Skoro Wnioskodawca jest podatnikiem podatku od towarów i usług, to wszystkie czynności mieszczące się w zakresie przedmiotowym opodatkowania tym podatkiem będą podlegały opodatkowaniu. Brak jest bowiem podstaw prawnych do uznania, iż opodatkowanie podatkiem od towarów i usług następuje w sposób wybiórczy, tzn. niektóre czynności objęte zakresem przedmiotowym realizowane przez podatnika podatku od towarów i usług są opodatkowane, a niektóre nie¹⁴.

Źródeł takiego rozumowania można się doszukiwać w ustawie o podatku od czynności cywilnoprawnych¹⁵. Zgodnie z art. 2 ust. 4 u.p.c.c. podatkowi od czynności cywilnoprawnych nie podlegają czynności cywilnoprawne, jeżeli przynajmniej jedna ze stron z tytułu dokonania tej czynności jest opodatkowana podatkiem od towarów i usług lub jest z niego zwolniona. Wnioskując *a contrario*, jeżeli stroną danej umowy nie będzie podatnik podatku od towarów i usług, to w takim przypadku umowa będzie opodatkowana podatkiem od czynności cywilnoprawnych, a nie podatkiem od towarów i usług¹⁶.

¹² Zob. U. Lewińska, T. Lenart, *op. cit.*, s. 325.

¹³ Zob. pismo Izby Skarbowej w Katowicach z dnia 17 lipca 2008 r., IBPP2/443-384/08/WN.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 223), dalej jako: u.p.c.c.

¹⁶ Zob. wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 16 maja 2007 r., ISA/Wr 213/07, LEX nr 577572.

PODSUMOWANIE

Bezspornie, na mocy ustawy o podatku od towarów i usług, formami umowy przelewu wierzytelności podlegającymi opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług są umowy związane ze ściąganiem długów, w tym faktoring. Paradoksalnie sposób analizy innych umów mających za przedmiot przelew wierzytelności został w dużej mierze zdeterminowany właśnie przez faktoring, który jest przecież tylko wyjątkiem od zwolnienia z opodatkowania. Jest to jednak jedyna nazwana przez ustawodawcę umowa podlegająca opodatkowaniu. Zgodnie z ustawą w momencie nabycia takiej wierzytelności w drodze umowy powstaje obowiązek podatkowy, zaś należną stawką jest stawka podstawowa – obecnie 23%.

Według wspomnianej Dyrektywy VAT umową związaną z przelewem wierzytelności, podlegającą opodatkowaniu, jest windykacja należności. Trudno nie odnieść wrażenia, że w polskiej ustawie z windykacją należności został utożsamiony właśnie (i wyłącznie) faktoring.

Podsumowując, faktoring został nazwany przez polskiego ustawodawcę jako jedyna z umów związanych z przelewem wierzytelności. Wyłączył on ją od zwolnienia z opodatkowania, nakładając tym samym na strony takiej umowy obowiązek zapłaty podatku w wysokości 23%. Nawet przy zawężeniu polskiego katalogu wyłączeń od opodatkowania albo przyjęciu proponowanej zmiany tłumaczenia „dług” na „wierzytelność” windykacja należności nadal pozostawałaby opodatkowana podatkiem od towarów i usług. Niewątpliwie opodatkowaniu wciąż podlegałyby także faktoring. W tym miejscu można wnioskować *de lege ferenda*. Warto byłoby dookreślić więcej umów pojawiających się w praktyce, które mieszczą się w pojęciu „windykacja należności” użytym w Dyrektywie VAT. Z pewnością ustawodawca ułatwiłby organom podatkowym wydawanie decyzji dotyczących opodatkowania między innymi umów przelewu wierzytelności.

BIBLIOGRAFIA

Dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz.U. UE L.2006.347.1).

Dyrektywa VAT. Polska perspektywa. Komentarz, red. R. Namysłowski, WKP 2012, LEX nr 8661. Lewińska U., Lenart T., *Skutki podatkowe wybranych czynności bankowych*, Warszawa 2013.

Michalik T., *VAT. Komentarz*, Warszawa 2015.

Pismo Izby Skarbowej w Katowicach z dnia 17 lipca 2008 r., IBPP2/443-384/08/WN.

Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 223).

Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2011 r., nr 177, poz. 1054).

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 1989 r., <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61987CJ0348&lang1=pl&type=TEXT&ancre> [dostęp: 25.04.2016].

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 1989 r., 348/87, LEX nr 84258.

Wyrok WSA w Opolu z dnia 29 kwietnia 2009 r., I SA/Op 79/09, LEX nr 503155.

Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 16 maja 2007 r., ISA/Wr 213/07, LEX nr 577572.

SUMMARY

The issue of taxation of assignment of receivables in the light of tax on goods and services produces some doctrinal controversy. Decisions of tax authorities are patchy. On the one hand, this study raises the issue of taxation of assignment of receivables with tax on goods and services understood as factoring, including debt collection and other specified. On the other hand, exclusion of tax exemptions of assignment of receivables understood to mean other services in debt sphere. Furthermore, included will be information about where the current problems arise. The acts of universally binding law will form the basis for this study.

Keywords: law; financial law; tax law; taxation of assignment of receivables; agreement on assignment of claims; assignment; value-added tax; tax on goods and services; VAT; VAT Directive